

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Dziecka
Marek Michalak

Warszawa, 25 lipca 2017 roku

ZSM.422.11.2017.BM

**Pan
Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości
Prokurator Generalny**

do Rzecznika Praw Dziecka coraz częściej wpływają sprawy dotyczące postępowań sądowych prowadzonych w trybie art. 577 ustawy z dnia 17 listopada 1964 roku – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2016 r. poz. 1822, dalej „k.p.c.”) z wniosku o zmianę prawomocnych postanowień wydanych na podstawie Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę (Dz. U. 1995 Nr 108, poz. 528 dalej „Konwencja haska”) nakazujących powrót małoletnich dzieci do kraju stałego pobytu sprzed uprowadzenia.

Rodzice zgłaszający powyższą problematykę podnoszą w swoich pismach, że w wielu przypadkach sądy polskie nie dokonują merytorycznego rozpoznania wspomnianych wniosków, ograniczając się jedynie do stwierdzenia braku jurysdykcji krajowej, przez co uniemożliwiają wnioskodawcom podjęcie jakichkolwiek dalszych działań. W ocenie zainteresowanych przyjęcie braku jurysdykcji krajowej w sposób nieuprawniony pozbawia ich prawa do uzyskania merytorycznego stanowiska w przedmiocie zgłoszonych wniosków. Rzecznik Praw Dziecka zainteresował się powyższym problemem i dokonał jego analizy.

Analiza spraw prowadzonych przez Rzecznika Praw Dziecka wskazała na pewną rozbieżność w orzecznictwie i sposobie rozpoznawania tego rodzaju spraw. Część sądów, które odrzucały wnioski o zmianę prawomocnych orzeczeń wydanych na podstawie

Konwencji haskiej, powoływała się między innymi¹ na konieczność zastosowania przepisów Rozporządzenia Rady (WE) Nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 roku dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej (zwane także „Rozporządzenie Bruksela II bis”) – w szczególności art. 8, art. 9 i art. 10 ww. Rozporządzenia. Sądy podnosiły argumentację, że zgodnie z treścią tego aktu prawnego podstawy jurysdykcji w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej ukształtowane są w świetle najlepszych interesów dziecka. To z kolei oznacza, że jurysdykcję w tych sprawach w pierwszym rzędzie sprawuje Państwo Członkowskie miejsca stałego pobytu dziecka, czyli to państwo, do którego dziecko na skutek postępowania w trybie Konwencji haskiej ma powrócić.

W niektórych sprawach sądy, odrzucając wyżej wymienione wnioski,² powoływały się na trwające już postępowanie o wykonanie postanowienia nakazującego wydanie dziecka podnosząc przy tym, iż zgodnie z art. 7 ust. 1 Konwencji o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej oraz środków ochrony dzieci, ma ono charakter postępowania rozpoznawczego, co kategorycznie miało wykluczać jurysdykcję sądu polskiego.

Niekiedy sądy polskie³ brak swojej jurysdykcji do rozpoznania wspomnianych wniosków uzasadniały tym, że nie posiadają jurysdykcji w sprawach o odpowiedzialność rodzicielską dotyczącą małoletnich, bowiem w takim wypadku właściwy jest wyłącznie sąd państwa pochodzenia dziecka. Takie stanowisko wyraził między innymi Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie (sygn. akt: III Nsm 22/17), który w uzasadnieniu orzeczenia odrzucającego wniosek stwierdził, że „przepisy Konwencji Haskiej oraz Rozporządzenia Bruksela II Bis przewidują tryb zmiany orzeczenia w przedmiocie powrotu dziecka do państwa, z którego zostało bezprawnie uprowadzone jedynie wówczas, gdy sąd państwa, do którego uprowadzono dziecko, odmówił jego powrotu. Sądem uprawnionym do zmiany takiego orzeczenia jest, zgodnie z punktem 17 preambuły i art. 11 pkt 8 Rozporządzenia Bruksela II bis, wyłącznie sąd państwa pochodzenia dziecka, tj. sąd

¹ Postanowienie Sądu Rejonowego w Cieszynie z dnia 20 grudnia 2016 r., sygn. akt: III Nsm 936/16;

² Postanowienie Sądu Rejonowego w Ostrowi Mazowieckiej z dnia 11 maja 2015 r. w sprawie o sygn. akt: III Nsm 72/15;

³ Postanowienie Sądu Rejonowego dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie z dnia 27 marca 2017 r. w sprawie o sygn. akt: III Nsm 22/17;

państwa, w którym dziecko miało zwykły pobyt przed uprowadzeniem – a w niniejszej sprawie sąd włoski”.

Zgodnie z drugim zaobserwowanym przez Rzecznika Praw Dziecka nurtem w orzecznictwie sądy przyjmowały wnioski o zmianę prawomocnych postanowień wydanych na podstawie Konwencji haskiej, uznając swoją właściwość i rozpoznając je merytorycznie.

Sądy podnosiły⁴, że zgodnie z treścią art. 577 k.p.c. sąd opiekuńczy może zmienić swe postanowienie, nawet prawomocne, jeżeli wymaga tego dobro osoby, której postępowanie dotyczy. Przy czym wniosek o zmianę prawomocnego postanowienia wydanego na podstawie Konwencji Haskiej złożony w trybie art. 577 k.p.c. nie skutkuje zmianą przedmiotu postępowania, bowiem postępowanie to nadal dotyczy zarządzenia powrotu dziecka bezprawnie uprowadzonego, w związku z czym w dalszym ciągu powinno toczyć się w oparciu o przepisy Konwencji haskiej. Z powyższego zaś wynika, iż to sąd polski ma jurysdykcję w przedmiocie rozstrzygnięcia o takim wniosku.

Co istotne, w tego typu przypadkach sądy nie uzasadniały powodów, dla których przyjęły swą właściwość, lecz od razu merytorycznie rozpoznawały przedmiotowe wnioski. Powołując się na zasadę dobra dziecka, sądy rozstrzygały, czy w danej sprawie zachodzą przesłanki uzasadniające zmianę prawomocnego orzeczenia nakazującego powrót małoletniego do kraju stałego pobytu sprzed uprowadzenia.

Rzecznik Praw Dziecka jest zaniepokojony zaobserwowaną rozbieżnością w orzecznictwie w zakresie rozpoznawania wniosków o zmianę prawomocnych postanowień wydanych na podstawie Konwencji haskiej.

Ze spraw zgłaszanych do Rzecznika Praw Dziecka wynika, że często dochodzi do sytuacji, gdy po zakończeniu postępowania na podstawie Konwencji haskiej następuje zmiana okoliczności, które nie wynikają z bezprawnych działań osoby zobowiązanej do wydania dziecka, ale z obiektywnych przyczyn, tj. działań bądź zaniechań osoby uprawnionej, która o zarządzenie powrotu dziecka się zwracała. W szczególności, mogą to być sytuacje związane z pojawieniem się u dziecka poważnych dolegliwości zdrowotnych, czy też wywołane zaniechaniem kontaktu z dzieckiem przez stronę domagającą się powrotu dziecka w postępowaniu na podstawie Konwencji haskiej, a także niepodejmowaniem jakichkolwiek czynności zmierzających do wykonania orzeczenia. W niektórych sprawach,

⁴ Postanowienie Sądu Rejonowego dla Warszawy – Żoliborza w Warszawie z dnia 21 sierpnia 2014 r. w sprawie o sygn. akt: VI Nsm 509/11;

już po prawomocnym zakończeniu postępowań toczących się na podstawie Konwencji haskiej, zapadają za granicą orzeczenia pozbawiające władzy rodzicielskiej rodzica przebywającego na terenie Polski. Wówczas powrót dziecka do kraju stałego pobytu może grozić oderwaniem dziecka od matki bądź ojca zamieszkującego w Polsce, utratą kontaktu rodzica z dzieckiem oraz brakiem jakiegokolwiek wpływu na dalszy rozwój małoletniego.

Rzecznik Praw Dziecka obawia się, iż decyzja sądu o podjęciu do rozpoznania lub odrzuceniu przedmiotowego wniosku zależeć będzie od tego, która z linii orzeczniczych w danym momencie stanie się sądowi bliższa. To zaś w sytuacjach, gdy zachodzą uzasadnione podstawy do zmiany takiego orzeczenia, będzie – w ocenie Rzecznika Praw Dziecka – sprzeczne z dobrem dziecka, a rodziców pozbawi możliwości ochrony swoich dzieci, przed konsekwencjami wykonania orzeczenia nakazującego wydanie małoletniego drugiemu z rodziców. Przepisy Rozporządzenia Bruksela II bis nie określają podstawy jurysdykcyjnej dla rozpoznania takiego wniosku przez sądy państwa, gdzie dziecko miało miejsce stałego pobytu przed uprowadzeniem. Co istotne, ani przepisy Kodeksu postępowania cywilnego ani regulacje Konwencji haskiej nie wyłączają możliwości zmiany postanowienia w trybie art. 577 k.p.c. Tymczasem, rodzice składający wnioski o zmianę postanowień wydanych na podstawie konwencji haskiej, wcale nie domagają się merytorycznego rozstrzygnięcia o prawie do opieki nad dzieckiem, a jedynie zmiany wydanego wcześniej przez sąd polski orzeczenia.

Zdaniem Rzecznika Praw Dziecka postanowienia, w których sąd orzekł o braku jurysdykcji, są wynikiem błędnej wykładni przepisów Konwencji haskiej oraz uzupełniającego ją Rozporządzenia Bruksela II bis, co uniemożliwia zainteresowanym uzyskanie merytorycznego rozstrzygnięcia w przedmiocie złożonego wniosku. W efekcie powstaje swoista próżnia prawna, niepozwalająca na wyeliminowanie z obiegu orzeczeń sprzecznych z zasadą dobra dziecka.

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 10a ust. 1 oraz art. 10 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 roku o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. z 2017 r. poz. 922), zwracam się do Pana Ministra z prośbą o rozważenie możliwości zbadania w trybie nadzoru, orzeczeń zapadłych w sprawach prowadzonych na podstawie art. 577 k.p.c. o zmianę prawomocnych postanowień wydanych na podstawie Konwencji haskiej, celem potwierdzenia, tudzież wykluczenia tezy o ukształtowaniu się dwóch odmiennych linii orzeczniczych.

Jednocześnie proszę o udostępnienie informacji na temat przeanalizowanych spraw w ramach kontroli, ze wskazaniem sądów orzekających w tychże sprawach oraz sygnatur pod którymi zarejestrowano przedmiotowe postępowania. Pozwoli to na podjęcie ewentualnych działań, celem ujednoczenia praktyki orzeczniczej.

Uprzejmie proszę Pana Ministra o poinformowanie mnie o zajętych w przedmiotowej sprawie stanowisku.

Z wyrazami szacunku
Marek Piński